

Περί της Ευχής της Προσκομιδής και του νόημα της θυμιάσης

Ορθοδοξία / Θεία Λατρεία

Παναγιώτης Σκαλτσής, Καθηγητής Τμήματος Θεολογίας Α.Π.Θ.

Ερώτηση: Στη φράση «αυτός ευλόγησον την πρόθεσιν ταύτην» της ευχής της Προσκομιδής «ο Θεός, ο Θεός ημών, ο τον ουράνιον άρτον» προβλέπεται ευλογία από τον ιερέα; Και δεύτερον ποιο είναι το νόημα της θυμιάσης μετά την απόλυση της Ακολουθίας της Προσκομιδής;

Απάντηση: Σχετικά με την ύπαρξη ευλογίας ή όχι στη φράση της ευχής, η σημερινή πράξη δεν προβλέπει κάτι τέτοιο. Από παλαιότερες πηγές φαίνεται ότι υπήρχε διπλή συνήθεια, άλλοι δηλαδή ιερείς να ευλογούν διά της χειρός και άλλοι όχι. Σε σχετικό π.χ. ερώτημα ο Ιωάσαφ Εφέσου († 1437) «ει χρη ευλογείν τον ιερέα την πρόθεσιν λέγοντα την ευχήν, το «ο Θεός, ο Θεός ημών, ο τον ουράνιον άρτον»» απαντά «και τούτο ο μεν Κίτρονς απαγορεύει [1], η δε μεγάλη (του Χριστού) Εκκλησία ποιεί τούτο καθ' ημέραν, διό ποιεί και συ ομοίως» [2].

Ο Δανιήλ Γεωργόπουλος τάσσεται υπέρ της άποψης να μην ευλογούνται στη θέση αυτή τα δώρα [3], στηριζόμενος στον 12ο κανόνα Νικολάου του Ομολογητού, όπως γράφει, αλλά πρόκειται για κανόνα αποδιδόμενο στον Νικηφόρο, Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, τον Ομολογητή (9ος αι.), ο οποίος λέγει ότι «ου χρη μετά το γενέσθαι την ευχήν της προθέσεως, και αυτήν την πρόθεσιν πάλιν προσκομίζει ανωθεν» [4]. Ο καθηγητής Ιωάννης Φουντούλης προσπαθώντας να εξηγήσει αυτή τη θέση του Γεωργόπουλου σημειώνει ότι ο ένας λόγος μπορεί να είναι ότι «η πρώτη ευλογία στο ποτήριο θεωρείται αφιερωτική των δώρων, τρόπον τινά κοινή και για τα δύο είδη. Επομένως η δεύτερα ευλογία πλεονάζει» [5]. Θεωρώντας ασθενή αυτήν την υπόθεση διατυπώνει και μία δεύτερη εκδοχή, ότι δηλαδή πρόκειται για «ένα είδος σχολαίου φόβου παρεξηγήσεως της ευλογίας κατά την ευχή της προθέσεως ως καθαγιαστικής ευλογίας, ως ένα είδος προλήψεως της

ευλογίας κατά την επίκληση του αγίου Πνεύματος κατά το καιρίο σημείο της ευχής της αναφοράς» [6]. Ο ίδιος καθηγητής συμπληρώνει ότι και η δεύτερη υπόθεση είναι μεν πιθανή, αλλά όχι ορθή, διερωτώμενος μάλιστα «γιατί να μη θεωρηθεί παρεξηγήσιμη και η ευλογία του ποτηρίου μετά την ένωση οίνου και ύδατος στην πρόθεση; Ευλογίες έχουμε ποικίλης μορφής στη λειτουργική μας παράδοση, σε άρτους, σε οίνο, σε ύδατα, σε έλαιο, σε έμψυχα και άψυχα είδη. Όλα αυτά ευλογούνται με λόγο ευχής και με σταυροειδή σφράγιση διά της χειρός του ιερέως. Θα ήταν πάσης λογικής να διαβλέπουμε παντού δυνατότητες συγχύσεως ή παρανοήσεως» [7].

Αφού αναγνωσθεί η ευχή της Προσκομιδής ο ιερέας κάνει απόλυση [8], αναχωρεί από το σημείο της Προθέσεως και «θυμιά σταυροειδώς την αγίαν Τράπεζαν, την προσκομιδήν, και όλον το θυσιαστήριον, και όλον τον Ναόν έξω» [9]. Η θυμίαση αυτή, που συμπίπτει στις μεν ενορίες με τον χρόνο ψαλμωδίας της δοξολογίας και στα μοναστήρια γίνεται κατά τη διάρκεια της έκτης ώρας, δεν σχετίζεται με την Ακολουθία της Προσκομιδής, αλλά αφορά τον καθαγιασμό του Ναού για την έναρξη της θείας Λειτουργίας [10]. «Θυμιά πανταχόθεν» [11], σημειώνει ο ιερέας Καβάσιλας κατά αρχαίαν παράδοση, που ανάγεται στην εποχή του αγίου Διονυσίου του Αρεοπαγίτου [12]. Από όσα εξ αφορμής των περί Προσκομιδής εξηγήσεων του Δανιήλ Γεωργόπουλου αναφέραμε, φάνηκε ότι πράγματι η Ακολουθία αυτή είναι σμικρογραφία της θείας Λειτουργίας, καθόσον από αυτήν τα προσφερθέντα δώρα

είναι «άγια», «τίμια» και «θεία», «αντίτυπα» του σώματος και του αίματος του Χριστού [13].

Εφημέριος, έτ. 67, 6ο (2018)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

1. J. Darrouzès, «Les réponses canoniques du Jean de Kitros», *Revue d'Études Byzantines* 31 (1973) 319-334.
2. Α. Κορακίδη, *Ιωάσαφ Εφέσου († 1437) (Ιωάννης Βλαδύντερος), Βίος-Έργα-Διδασκαλία*, εκδ. Νεκτάριος Παναγόπουλος, Αθήναι 1992, σ. 216.
3. Δανιήλ Γεωργοπούλου (Ιεροδιδασκάλου), *Ιερά Ανθολογία περί των σεπτών και θείων επτά Μυστηρίων της Εκκλησίας*, εν Βενετία 1833, σ. 26.
4. J. Pitra, *Juris Ecclesiastici Graecorum. Historia et Monumenta*, τομ. II, Romae MDCCCLXVIII, σσ. 335-336. Ο Pitra σημειώνει ότι πρόκειται για τον ψτ' κανόνα. Πρβλ. Νικοδήμου Αγιορείτου, Πηδάλιον, εκδ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1987, σ. 727.
5. Ι. Μ. Φουντούλη, *Απαντήσεις εις λειτουργικάς απορίας*, τομ. Ε', Αθήνα 2003, σ. 86.
6. Ι. Μ. Φουντούλη, ο.π., σ. 86.
7. Ι. Μ. Φουντούλη, ο.π., σ. 86.
8. Παλαιότερα η Προσκομιδή ολοκληρωνόταν με την ευχή της Προθέσεως, χωρίς απόλυση. Αυτή μαρτυρείται από τον 14ο και κυρίως από τον 16ο αι. Με τη μορφή δε «Ο εν σπηλαίω γεννηθείς και εν φάτνη ανακλιθείς...» για τις καθημερινές και «αναστάς εκ νεκρών...» για τις Κυριακές, μαρτυρείται στα σύγχρονα Ευχολόγια, με πρώτο αυτό του Σαλιβέρου, σε επιμέλεια Ν. Παπαδοπούλου, Αθήναι 1927. Σχετικά βλ. Ι. Μ. Φουντούλη, ο.π., τομ. Β', Αθήνα 3 1989, σσ. 244-245.
9. Δανιήλ Γεωργοπούλου, *Ιερά Ανθολογία...*, σ. 26. Πρβλ. Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος...*, κς', PG 155, 288BC: «Και ούτω ποιήσας απόλυσιν, αυτήν τε την προσκομιδήν, και την ιεράν τράπεζαν σταυροειδώς θυμιά, είτα και το ιερατείον όλον, δεικνύς την εκ του Θεού πρώτην των χαρισμάτων εν τοις αγίοις μετάδοσιν και διά των αγίων εν τοις λοιποίς».
10. Ι. Μ. Φουντούλη, ο.π., τομ. Β', Αθήνα 4 1991, σσ. 44-46. Του Ιδίου, *Λειτουργική Α'. Εισαγωγή στη θεία Λατρεία*, Θεσσαλονίκη 4 2004, σ. 197: «Ας προσέχει δε ο ιερεύς να μη γίνεται αναδίπλωση της θυμιάσεως. Το τέλος δηλαδή της προσκομιδής να συμπίπτει με την αρχή της θείας Λειτουργίας, ούτως ώστε η θυμίαση που έπεται της προσκομιδής να ταυτίζεται, όπως είναι η ορθή τάξη, με αυτήν που προηγείται της θείας Λειτουργίας

».

11. Νικολάου Καβάσιλα, *Εις την θείαν Λειτουργίαν*, ΙΑ΄, SC 4bis, 100 (3) (PG 150, 389D).

12. Διονυσίου Αρεοπαγίτου, *Περί της Εκκλησιαστικής Ιεραρχίας*, 3, 2, PG 3, 425B: «Ο μεν ιεράρχης ευχήν ιεράν επί του θείου θυσιαστηρίου τελέσας, εξ αυτού του θυμιάν αρξάμενος, επί πάσαν έρχεται την του ιερού χώρου περιοχήν». Πρβλ. Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος...*, 4ς΄, PG 155, 288BC.

13. Νικολάου Καβάσιλα, ο.π., Β΄, SC 4bis, 70-72 (PG 150, 376D-377A). Πρβλ. Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος...*, 4ς΄, PG 155, 288B: «Ως αφιερωμένα Θεώ, και ως αυτώ προσαχθέντα, και ως αντίτυπα γεγονότα του παναγίου σώματός τε και αίματος». Βλ. και Ι. Μ. Φουντούλη, *Απαντήσεις...*, τομ. Δ΄, Αθήνα 1994, σσ. 250-253. Γενικότερα για το θεολογικό περιεχόμενο της Προσκομιδής βλ. Κ. Καραϊσαρίδη, *Η συμβολή του π. Δημητρίου Στανιλοάε στη μελέτη των λειτουργικών θεμάτων*, σσ. 215-240.

<https://bit.ly/3Az3uyL>